

PSICHOLOGINĖ PAGALBA

NETINKAMO ELGESIO PRIEŽASTYS IR KOREKCIJA

Norėdami sukurti darną ir gerą, sklandų kontaktą su mokiniu, rekomenduojama remtis teoriniais principais ar schemomis, kurios leidžia geriau suprasti tiek mokinio elgesį, tiek savo asmenines reakcijas. Individualiosios psichologijos teorija (Alfred Adler) asmenybės vystymąsi ir jo procesus aiškina teigdama, jog vienas svarbiausių žmogaus tikslų – priklausyti grupei ir jaustis joje svarbiam, pripažintam, gerbiamam ir mylimam. Suprantama, šis poreikis dažnai nėra įsisąmonintas. Grupėje gerai, pilnaverčiai besijaučiantis vaikas nesiels žūtbut išgauti ar išsikovoti tinkamo statuso šiam poreikiui patenkinti, nes to jau nebereikia. Tuo tarpu grupės dalimi nesijaučiantis arba „išstumtas“ už grupės ribų, išgyvenantis nepilnavertiškumo jausmą, vaikas sieks (dažnai nesąmoningai) į ją sugrįžti ir išgyventi pozityvią priklausomybę. Jeigu nesiseka to pasiekti tinkamais, socialiai darniais būdais, vaikas imasi netinkamų būdų turėdamas netinkamų motyvų arba tikslų (Rudolf Dreikurs). Kitaip tariant, šie tikslai yra siekiami **netinkamu elgesiu**. Tikslai, apie kuriuos kalbame, santykiyje su suaugusiais – tėvais, mokytojais – yra tokie:

- nepamatuotas **dėmesio siekimas**,
- beatodairiškas **jėgos demonstravimas**,
- nenumaldomas **kerštas**,
- gilus **bejėgiškumas**.

Jeigu suaugęs supranta ir įsisąmonina šiuos tikslus, jis gali koreguoti tiek savo reakcijas, tiek vaiko elgesį. Siūlome lentelę, kurioje rasite tiek šių tikslų atpažinimo kriterijus, tiek elgesio korekcijos rekomendacijas. Ji tinkama tiek tėvams, tiek mokytojams, tiek patiems mokiniams pasitikrinti.

Vaiko elgesys ir tikslas	Klaidingos suaugusiojo reakcijos, sustiprinančios netinkamą vaiko elgesį	Korekcinės reakcijos silpninančios netinkamą vaiko elgesį
DĖMESIO		
Vaikas, nekonstruktiviai siekiantis dėmesio, yra triukšmingas, nenuilstantis, judrus, daug kalbantis, būna linkęs kiršinti, erzinti kitus. Jis gali tinginiauti, nori, kad jam patarnautų. Neįsisąmonintas situacijos supratimas: „Nesu svarbus, todėl tik sukeldamas sumaištį, kiršindamas ir trukdydamas, pagaliau tapsiu matomas ir gausiu norimo dėmesio“.	Suaugęs susierzinęs, ima blaškytis, per daug vaikui padėti, manydamas, jog tai padės jam nurimti. Vidinis signalas-mintis: „Vaikas reikalauja per daug mano dėmesio. Kitą vertus jis be manęs negali nieko“. Suaugusiojo savivertė priklauso nuo to, ar mokinys gerai elgiasi. Tik tada jis pats jaučiasi gerai.	Suteikti laiko, nereaguoti į netinkamą elgesį, išlaukti, pastiprinti gerą elgesį. Turėti drąsos būti netobulais, suteikti vaikui daugiau nepriklausomybės, palaikyti tvarką, suteikti pripažinimą vietoje dėmesio, pagirti ir gerbti.
JĖGOS		
Vaikas gali būti agresyvus, įžūlus, akiplėšiškai nusiteikęs, užsispyręs. Neigiantis, prieštaraujantis, besiaicinčiantis. kovoiantis su autoritetais.	Suaugusysis, be susierzinimo ir dažnai, pykčio, gali taip pat išgyventi pralaimėjimo iausmą. arėsme sau. kaip vadovui. net baime.	Nesivelti į kovą su vaiku, rasti laiko spręsti problemą, kalbėtis su mokiniu, o ne kuo greičiau ją pašalinti. laikvtis duoto žodžio ir veikti. o ne vien tik

Neįsąmonintas situacijos supratimas: „Nesu čia svarbus ir vertingas, taigi, būsiu matomas ir svarbus tik tada, kai priversiu kitus man paklusti, palenksiu juos savo valiai, nepasiduosiu jiems, neleisiu jiems manęs sustabdyti“

Jis rūpinasi, ką vaikai galvoja apie jį, siekia, kad vaikas būtina įpaklustų jo reikalavimams, imasi priemonių, kad įrodytų vaikui savo pranašumą, grasina nuobaudomis už netinkamą elgesį.

kalbėti. Naudotis „natūralių pasekmių“ metodu – išsakyti elgesio galimybių alternatyvas, vėliau nuosekliai taikyti paskatinimo ar nuobaudų sistemą. Elgtis priešingai, negu vaikas tikisi, nesuteikiant jam lauktos reakcijos – neįsijaudinti, pokalbyje parodyti mokiniui jo tikslo beprasmiškumą bei griaujamąjį poveikį. Toleruoti nesėkmės bendraujant su vaiku jausmą ir valdyti pyktį.

KERŠTO

Tai vaikai, kovojantys su tikromis ar menamomis skriaudomis, nuoskaudomis, netiki, kad gali būti mylimas. Jų elgesys pasižymi brutalumu, įtūžiu, impulsų nevaldymu, asocialiu elgesiu. Neretai, konfliktinėje situacijoje jie būna įširdę, itin pikti, žodžiais ir veiksmais skriaudžiantys bendraamžius, kartais net suaugusiuosius, prieš kuriuos paprastai naudoja psichologinį smurtą. Jų sąmoninis impulsas sako „Aš esu nemylimas, mane žmonės nuolat skaudina. Apsisaugodamas nuo to, aš parodysiu savo jėgą įskaudindamas kitus, taip, kaip mane skaudina“.

Suaugusieji šiais atvejais, jaučiasi labia įžeisti, užgauti, prarandantys pusiausvyrą, išgyvenantys stiprų pyktį. Dažniausiai pasireiškia neapykanta pačiam vaikui – mano, kad jis niekšiškas, liepia kitiems jo vengti, kyla noras tą vaiką nubausti.

Rasti laiko pakalbėti su vaiku apie jo elgesio griaujamąjį pobūdį, apie tokio elgesio beprasmiškumą. Nekerštauti jam.

Padėti vaikui pamatyti, kad toks jo elgesys tik atstumia nuo jo kitus, kad kiti negali švelniai atsakyti į jo erzimus.

Pasiūlyti tam tikrą laiką elgtis priešingai ir nuspręsti, ar kiti jį mėgsta. Padėti kitiems vaikams pamatyti gerąsias jo ypatybes.

Rūpintis mokiniu ir jį globoti.

BEJĖGIŠKUMO DEMONSTRAVIMAS

Tokie vaikai pasižymi ryškiu neveiklumu, apatija, iniciatyvos stoka. Dažniausiai susidūrę su pirmą nesėkme, jie pasiduoda, izoliuojasi nuo kitų, tampa uždarais. Neretai jų neveiklumas nekrenta į akis, ir jie yra vertinami kaip „nekeliantys problemų“ – ramūs, nuolankūs, kuklūs. Neįsąmonintas jų tikslo stimulus yra jausmas: „Aš negaliu pateisinti vilčių, manęs čia nevertina. Taigi, jeigu aš nieko neveiksiu, gal jie paliks mane ramybėje“. Į pastabas atsako nesulaukiama, jie ir toliau nieko neveikia.

Suaugusieji, susidurdami su tokiu vaiku, jaučiasi bejėgiai, praradę viltį, apie vaiką galvojama kaip apie svajotoją arba nepakankamo intelekto.

Tokius vaikus būtina padrašinti, svarbu išreikšti pasitikėjimą juo duodant užduotį. Nevengti, o atvirkščiai – duoti užduotis ir leisti atlikti jas iki galo, kad pajustų sėkmę. Neleisti jam tikėti, jog yra nevykėlis.

1. Tokį vaiką reikia pamokyti pozityviosios savikalbos (kalbėti apie save gerai).
2. Leisti jam suprasti, kad klysti yra žmogiška.
3. Priminti jam ankstesnius jo laimėjimus ir sėkmes.
4. Suteikti grįžtamąjį ryšį apie jo veiklos procesą.
5. Būtinai įvertinti pasiekimus.

Ką reikia žinoti apie netinkamus tikslus?

Jų vaikas neįsąmonina, todėl neteisinga būtų sakyti „Vaikas kerštauja“ ar „Vaikas siekia dėmesio“. Jis tai daro pats dažnai nesuvokdamas, savęs iš šalies nematydamas, realiai blogo niekam nelinkėdamas.

Kaip suaugusiam suprasti, koku tikslu vaikas vadovaujasi?

Trys svarbūs kriterijai:

- Gavę pastabas tokie vaikai...

Dėmesio siekiantis vaikas kuriam laikui nustoja blogai elgtis, paskui vėl pradeda siekti dėmesio.

Jėgą demonstruojantis dar labiau maištauja, prieštarauja, ginčijasi.

Kerštauja elgiasi panašiai kaip ir jėgą demonstruojantis, tik tokį elgesį dar lydi neadekvačios emocijos – pykčio, įniršio protrūkis, neasocijuotos pastabos.

Bejėgiškumą demonstruojantis nereaguoja į pastabą, lieka abejingas.

- Spręskite pagal savo emocijas, impulsus, mintis, kurias sukelia vaiko elgesys ir kuriuos apriboja jūsų išsilavinimas, elementari bendravimo etika, humaniškumas.

- Spręskite pagal vaiko mintis, emocijas.

Bendri netinkamų tikslų šalinimo principai:

Ilgalaikiai tikslai - padėti vaikui pasijusti grupės dalimi, vertinamam, svarbiam ir mylimam.

Trumpalaikiai tikslai: siekiančiam dėmesio vaikui jo nesuteikti; jėgą demonstravimo konflikte – neįsivelti į kovą; kerštavimo atveju – neįsižeisti; bejėgiškumą rodančio vaiko atveju – nepalikti ramybėje.

Mokyklos-darželio psichologė

Božena Ragelienė